

Ks. Wojciech TABACZYŃSKI

KONSTYTUCJA APOSTOLSKA OJCA ŚWIĘTEGO JANA PAWŁA II O UNIWERSYTETACH KATOLICKICH

Konstytucja apostolska Ojca Świętego, Jana Pawła II, o uniwersytetach katolickich została ogłoszona przez papieża w dniu uroczystości Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, 15 sierpnia 1990, i uzyskała moc prawną (gdy idzie o jej przepisy) 1 stycznia 1991. Jej publikacja w języku polskim, dokonana przez księgarnię wydawniczą watykańską (Libreria Editrice Vaticana), liczy 47 stron druku.

Konstytucja posiada następującą ogólną budowę: wstęp (9 stron) oraz dwie części, część pierwszą noszącą tytuł: „Tożsamość i posłannictwo” obejmującą 26 stron i część drugą noszącą tytuł: „Przepisy ogólne” obejmującą 10 stron. Konstytucję zamyka krótkie zakończenie obejmujące 2 strony, pod którym umieszczone są słowa: „W Rzymie, u Świętego Piotra, w uroczystość Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny, 15 sierpnia 1990, w dwunastym roku pontyfikatu, Jan Paweł II, papież.”

Mówiąc o budowie tej Konstytucji, należy dodać, iż jej część pierwsza („Tożsamość i posłannictwo”) dzieli się na dwie podczęści: A i B. Pierwsza z nich (A) nosi tytuł „Tożsamość Uniwersytetu Katolickiego” i obejmuje trzy odcinki tekstu oznaczone własnymi podtytułami (razem 13 stron), druga zaś (B) tytuł: „Misja i służba Uniwersytetu” i obejmuje cztery odcinki tekstu oznaczone własnymi podtytułami (razem 13 stron). Nadto cały tekst części pierwszej Konstytucji podzielony jest na fragmenty, kolejno numerowane, w liczbie 48.

Przed bliższym opisem treści Konstytucji pap. Jana Pawła II o Uniwersytetach Katolickich warto jest najpierw tę treść ogólnie scharakteryzować.

Konstytucja w swej części doktrynalnej naświetla dwa istotne zagadnienia. Pierwsze z nich (A) dotyczy tożsamości uniwersytetów katolickich, drugie zaś (B) misji i służby tychże uniwersytetów w odniesieniu do Kościoła i świata.

Omawiając pierwszy temat (A), papież zwraca uwagę na kryteria, którym powinien odpowiadać uniwersytet katolicki, ażeby można go uznać: 1. za autentyczny uniwersytet i 2. za uniwersytet katolicki.

Do kryteriów tych należy przede wszystkim prowadzenie działalności naukowo-badawczej oraz działalności dydaktyczno-formacyjnej właściwych dla uniwersytetów w ogóle a dla uniwersytetów katolickich w szczególności. Omawiając drugi temat (B), Konstytucja zwraca uwagę na owoce, jakie przynosić powinna działalność uniwersytetów katolickich, które mają wymaganą strukturę. Do owoców tych należą: pozytywne i cenne dla Magisterium Kościoła (i kerygmatu sprawowanego w Kościele) osiągnięcia badawcze tu realizowane; 2. wysoki poziom intelektualny i religijno-moralny absolwentów, który wyraża się w wynikach ich pracy zawodowej oraz działalności apostołskiej. Wyniki te służyć winny bezpośrednio lub pośrednio dziełu Ewangelizacji określonych społeczeństw. Ostatecznym bowiem celem istnienia i działalności uniwersytetów katolickich jest, jak stwierdza papież, Ewangelizacja poszczególnych narodów i całej ludzkości.

Przechodząc do bardziej szczegółowego opisu treści Konstytucji apostołskiej o uniwersytetach katolickich, należy zatrzymać najpierw uwagę na jej wstępie.

Konstytucja stwierdza tu, że uniwersytet katolicki narodził się niejako w samym sercu Kościoła pod wpływem potrzeby kształtowania myśli i kultury katolickiej w związku z ogólną działalnością uniwersytetów. Szczególnym zadaniem UK („UK” oznaczać będzie od tego miejsca tekstu: „Uniwersytety Katolickie”) jest bowiem uzgadnianie dwóch rodzajów wiedzy o rzeczywistości, a mianowicie wiedzy naturalnej, uzyskiwanej na drodze zwykłych badań naukowych, i wiedzy nadnaturalnej, pochodzącej z objawienia Bożego.

Papież wyraża przy tym swój wielki szacunek dla UK i ich pracowników (zwłaszcza prowadzących pracę badawczą i dydaktyczną), a zarazem podkreśla, iż zadaniem UK jest odkrywanie prawdy we wszystkich jej aspektach w zestawieniu z Prawdą Najwyższą, którą jest Bóg.

Właściwe poznanie prawdy wymaga współdziałania zarówno rozumu jak i wiary teologicznej w człowieku (zgodnie ze znaną sentencją św. Augustyna: *intellege, ut credas, crede, ut intellegas*). To możliwie pełne poznanie prawdy powinno też służyć ostatecznie rozwojowi osobowości człowieka, który został stworzony na obraz i podobieństwo Boże, oraz umożliwiać prowadzenie konstruktywnego dialogu pomiędzy ludźmi różnych kultur.

Konstytucja o UK pozostaje w związku z wcześniejszą Konstytucją apostołską *Sapientia christiana* (z 15 IV 1979), która dotyczyła uniwersytetów i fakultetów kościelnych.

Konstytucja niniejsza o UK skierowana jest do rektorów UK, wspólnot akademickich, biskupów, zgromadzeń zakonnych, instytutów kościelnych i wszystkich uczestników nauczania akademickiego. Jej owocem powinno być też ożywienie myśli chrześcijańskiej (zgodnie z wezwaniem Vaticanum II), tak by stawała się ona coraz bardziej obecna we wszystkich, istotnych dążeniach, które zmierzają do rozwoju duchowej kultury społeczeństw. Papież wyraża przy tym wielką troskę o rozwój i możliwie najwyższy poziom działania UK oraz odpowiadających im instytutów. Jest to bowiem nieodzowne dla owocnego głoszenia Ewangelii w świecie współczesnym.

Cała społeczność Kościoła powinna bardzo cenić sobie UK, bronić ich praw, a nadto wspierać je materialnie, rozumiejąc doniosłą ich rolę w Kościele i w świecie. UK zaś ze swej strony powinny w oparciu o zasady tej Konstytucji oraz naukę Vaticanum II, a nadto przepisy obecnego Kodeksu Prawa Kanonicznego, dążyć do jak najlepszego realizowania swej wielkiej misji w perspektywie bliskiego już drugiego Millenium chrześcijaństwa.

W pierwszej części Konstytucji, noszącej tytuł: „Tożsamość i posłannictwo”, dokument ten zatrzymuje się najpierw (w podczęści A) na tożsamości UK, a więc na tych cechach, dzięki którym mogą być one uznane właśnie za uniwersytet katolicki. Konstytucja wskazuje zarazem (w p.1 pt.: „Natura i cele”), iż UK ze względu na właściwy sobie charakter powinny odznaczać się następującymi właściwościami: 1. chrześcijańską inspiracją w swej działalności; 2. stałą refleksją w świetle wiary katolickiej nad dziedzictwem ludzkiej wiedzy, którą zarazem wzbogacają przez własne badania naukowe; 3. wiernością wobec nauki (orędzia) Magisterium Kościoła i 4. instytucjonalnym zaangażowaniem w służbę Kościołowi jako Ludowi Bożemu oraz całej rodzinie ludzkiej w perspektywie ich transcendentnego celu.

Te właśnie cztery istotne cechy UK osiągają, realizując, w pierwszym rzędzie zadania właściwe uniwersytetom w ogóle. Do zadań tych należą: 1. nauczanie, 2. badania naukowe oraz 3. aktywność usługowa. UK winny spełniać te trzy zadania zawsze zgodnie ze swym charakterem katolickim, a więc w stałej zbieżności z nauką Magisterium Kościoła, co też nadaje określone znamię całej działalności akademickiej tych uczelni.

Mówiąc o badaniach naukowych prowadzonych w ramach UK, Konstytucja wskazuje, że powinny one charakteryzować się następującymi właściwościami: 1. dążeniem do integracji szeroko rozumianej wiedzy; 2. prowadzeniem dialogu pomiędzy wiarą teologiczną a rozumem; 3 troską o etyczny wymiar nauki oraz 4. perspektywą teologiczną.

Integracja wiedzy oznacza tu dążenie do wyższej jej syntezy wskazującej na prawdziwy sens rzeczywistości jako struktury. Takiej bowiem syntezy wiedzy świadomie, czy też podświadomie, oczekuje człowiek. Dialog zaś pomiędzy wiarą teologiczną a rozumem oznacza dążenie do poznania harmonii zachodzącej między prawdą nadnaturalnie objawioną a prawdą poznaną przez człowieka w sposób czysto naturalny. Harmonia taka jest konsekwencją wspólnego pochodzenia obu prawd od Boga. Troska zaś o etyczny wymiar nauki wyraża się w dążeniu do tego, ażeby badania naukowe i ich wyniki zawsze służyły dobru człowieka i kultury. Dlatego też każdego naukowca winna cechować pod tym względem duża wrażliwość sumienia. Perspektywa teologiczna badań oznacza wreszcie obejmowanie osiągnięć poznawczych nauk pozateologicznych światłem wiary i wyprowadzanie z jego pomocą właściwych wniosków teologicznych. Z tej też racji każdy spośród UK powinien posiadać wydział teologiczny, a przynajmniej katedrę teologii. Zdaniem papieża właśnie poprawna i gruntownie uprawiana teologia ma nadawać właściwy ton działalności dydaktycznej i badawczej w UK i odciskać się w sposób wyraźny na formacji intelektualnej i moralnej absolwentów tych uczelni.

W punkcie drugim (podczęści A) Konstytucja apostołska, mówiąc o społeczności uniwersyteckiej w UK, wskazuje, że powinna ona być w sposób widoczny przeniknięta duchem Ewangelii, który dopiero nadaje jej wymagany chrześcijański charakter. Dokument ten podkreśla też, że nauczyciele akademicy w UK mają obowiązek stale podnosić swe kwalifikacje i odznaczać się dobrą orientacją w aktualnym stanie tych dyscyplin, które reprezentują, a zarazem być dla studentów w pewnym sensie żywym modelem osobowości chrześcijańskiej. Studenci UK powinni być także autentycznymi studentami, którzy prowadzą poważne studia i przygotowują się do podjęcia solidnej pracy zawodowej w duchu apostołstwa chrześcijańskiego.

Konstytucja zaznacza nadto, że UK mają być miejscem formacji apostołów świeckich nie wykluczając jednak ze swej społeczności pracowników innych, niż katolickie wyznań, a nawet osób bezwyznaniowych, byleby cechowała ich wysoka kultura moralna i tym samym sumiennosc w pełnieniu obowiązków.

Mówiąc z kolei (w p. 3, podczęści A, r. 1) o miejscu, jakie w Kościele przypada UK, Konstytucja wskazuje, że powinny one mieć aktywny udział w życiu diecezji, na terenie których się znajdują, jak również w życiu Kościoła Powszechnego oraz odznaczać się wiernością w stosunku do nauki Magisterium Kościoła w sprawach wiary i moralności. Biskupi zaś mają obowiązek popierać działalność UK i dopomagać w zachowaniu ich katolickiej tożsamości, jak też uczestniczyć w życiu tych uczelni.

Z kolei Konstytucja zwraca uwagę na ścisłą relację, jaka zachodzi pomiędzy działalnością Magisterium Kościoła a pracą naukową teologów. Są one od siebie wzajemnie zależne i pozostają we wzajemnej harmonii wszędzie tam, gdzie jest poprawnie rozumiany status naukowy teologii.

W podczęści B, która nosi tytuł: „Misja i postęga”, omawiany dokument podkreśla na wstępie, że badania naukowe i przekazywanie wiedzy stanowią podstawową misję UK, która powinna być też realizowana zawsze w sposób prawidłowy. I tak w p. 1 (podczęści B) jest mowa o służbie, do jakiej UK są zobowiązane w stosunku do Kościoła i społeczeństwa. Tę doniosłą służbę pełnią one należycie wówczas, gdy sprawują w sposób właściwy dwie wskazane już funkcje (tj. badania naukowe i nauczanie). Czyniąc zaś to, jak należy, przygotowują tym samym zastępy osób niezbędnych do wykonywania odpowiedzialnych zadań w Kościele oraz przekazują do dyspozycji Kościoła wyniki swych badań, co jest bardzo ważne z punktu widzenia Jego działalności nauczycielskiej.

W swych pracach badawczych UK powinny wychodzić naprzeciw doniosłym problemom współczesności (takim jak np. problem godności człowieka i jego praw, problem uwarunkowań pokoju na świecie itp.), ukazując przy tym istotne przyczyny tych problemów, zwłaszcza w ich aspekcie religijno-moralnym.

Konstytucja nadto podkreśla, iż UK powinny prowadzić swoje badania i formować swe oceny w świetle kryteriów chrześcijańskich, czyniąc to w odniesieniu zwłaszcza do tych norm i wartości, jakie uchodzą za miarodajne we współczesnym społeczeństwie. Nadto powinny one przyswajać temuż społeczeństwu autentycz-

ne zasady etyczne i religijne, które nadają właściwy sens życiu ludzkiemu. Taka też działalność UK stanowić będzie doniosły wkład w rozwój antropologii chrześcijańskiej.

W dążeniu do sprawiedliwości społecznej UK mają uczyć służby bliźnim zwłaszcza przez osobiste postawy moralne profesorów i studentów. Celem zasadniczym tej służby byłby też rozwój osobowy konkretnych osób i całych społeczeństw.

W trosce o rozwiązanie doniosłych i trudnych problemów dotyczących człowieka oraz społeczeństwa UK powinny zabiegać o współpracę z przedstawicielami różnych dyscyplin i środowisk naukowych oraz czynić to zgodnie z ustalonymi uprzednio programami badań. Takie zadanie UK wskazuje zarazem na potrzebą odpowiednich stowarzyszeń obejmujących różne UK w skali krajowej i międzynarodowej.

Wykorzystując różne środki, UK mają przybliżać wiedzę, zwłaszcza teologiczną, społeczeństwu, w którym działają i tym samym wpływać na jego formację intelektualną i moralną. UK powinny szukać także właściwych sprzymierzeńców w trosce o podnoszenie ogólnej kultury społeczeństw, a w szczególności zaś ich kultury chrześcijańskiej. Służąc z oddaniem społeczeństwu, UK mają również prawo do szacunku i uznania dla swych zasług oraz do pomocy ze strony władz publicznych danego kraju.

W dalszym ciągu Konstytucji (w p. 3: „Duszpasterstwo uniwersyteckie”) zwraca ona uwagę na rolę i ważność dobrze prowadzonego duszpasterstwa akademickiego w UK. Celem tego duszpasterstwa jest realizacja misji Kościoła w danym środowisku, tak by mogło je cechować wyraźnie katolickie oblicze. Oblicze takie ujawnia się zwłaszcza w życiu religijnym społeczności akademickiej, w którym miejsce naczelne zajmuje Ofiara Eucharystyczna a nadto inne sakramenty oraz modlitwa. Owocem duszpasterstwa akademickiego powinna być także wielka wrażliwość osób nim objętych na cierpienia innych ludzi i troska o odpowiednie zaradzanie tym cierpieniem. Duszpasterstwo akademickie wychowuje wreszcie studentów UK do aktywnego udziału w działalności Kościoła zwanej apostołstwem laikatu. Popiera ono też w szczególności stowarzyszenia akademickie służące rozwijaniu życia wewnętrznego ich członków.

Z kolei (w p. 3 podczęści B, zatytułowanym: „Dialog kulturowy”) Konstytucja wskazuje, że UK, będąc ogniskami kultury, są otwarte na kontakty z innymi analogicznymi ośrodkami. Kontakty takie winny prowadzić do owocnego dialogu pomiędzy duchowością ludzką opartą na Ewangelii a kulturą w ogóle. Ów dialog z różnymi rodzajami kultury, umożliwiającą ich przedstawicielom wzajemnie lepsze zrozumienie, winien ułatwiać też głoszenie Ewangelii ludziom różnych środowisk oraz wprowadzanie do nich nauki Ewangelii. UK mają otwierać się też coraz szerzej dla kultury współczesnego świata oraz jej odmian (istniejących także w Kościele), czyniąc to w trosce o konstruktywny dialog z tymże światem. Konstytucja podkreśla zarazem, że istotnym elementem każdej kultury jest jej stosunek do osoby ludzkiej, otwartość na transcendencję oraz docenianie wielkiej roli rodziny w dziele przekazywania poziomu duchowego oraz podnoszenia samej kultury w społeczeństwie.

UK powinny dokonywać zatem ocen różnych aspektów współczesnej kultury oraz ich wartości i czynić to w trosce o rozwój konkretnych osób oraz całych narodów, wyprowadzając zarazem z tych ocen wnioski praktyczne. Szczególnie doniosłe znaczenie posiada tu dialog myśli chrześcijańskiej z wynikami współczesnych nauk przyrodniczych i humanistycznych. Dialog taki wymaga jednak ze strony przedstawicieli myśli chrześcijańskiej gruntownej wiedzy teologicznej, a zarazem dobrej orientacji w zakresie osiągnięć tych nauk ze względu na nowe problemy filozoficzne i etyczne przez nie wysuwane. Owocem wymienionego dialogu powinno być zrozumienie harmonii, jaka zachodzi pomiędzy prawdą objawioną a prawdą odkrywaną na drodze badań pozateologicznych. Ważnym zadaniem dla UK jest także dialog ekumeniczny z przedstawicielami innych wyznań, którego celem jest dążenie do jedności wszystkich chrześcijan, a także do pozyskania pożądaných kontaktów z religiami niechrześcijańskimi.

W odcinku ostatnim, czwartym (podczęści B Konstytucji, noszącym tytuł: „Ewangelizacja”) Konstytucja apostolska przypomina, że podstawową misją Kościoła jest głoszenie Ewangelii, a w konsekwencji życie chrześcijańskie tych osób, do których jest ona skierowana. Każdy UK powinien wносить istotny wkład w dzieło Ewangelizacji prowadzone przez Kościół, dając ze swej strony owocne świadectwo o Chrystusie i Jego orędziu. Cała działalność UK powinna być w zasadzie zharmozonizowana z misją ewangelizacyjną Kościoła. Tej misji powinny też służyć ostatecznie badania naukowe, formacja intelektualna studentów, ich wykształcenie ściśle zawodowe oraz dialog z kulturą, rozwijany tu pod kątem lepszego rozumienia wiary, a wreszcie poszukiwania teologiczne, które pozwalają wierze na wypowiedzanie się w języku skierowanym do współczesnych ludzi.

Z kolei następuje część druga Konstytucji apostolskiej o UK zawierająca przepisy prawne, stałe (ujęte w siedem artykułów) oraz przepisy przejściowe (ujęte w cztery artykuły), które określają praktyczne funkcjonowanie UK w sposób zgodny ze scharakteryzowaną już nauką papieża o UK (zawartą w pierwszej części Konstytucji).

Wreszcie, w zakończeniu do Konstytucji apostolskiej o UK, papież konstataje, że misja, jaką Kościół powierza UK ma doniosłe znaczenie kulturowe i religijne, ponieważ dotyczy całej przyszłości rodzaju ludzkiego. Przyszłość ta jest bowiem zależna wprost od poziomu kultury ogólnoludzkiej, którą powinien przeniknąć ostatecznie duch Ewangelii. I tej właśnie wielkiej sprawie służyć ma trud tych wszystkich osób, które tworzą uniwersytety katolickie i decydują swoją osobistą kulturą o poziomie ich działalności.